

Александар М. Новаковић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

УДК 371.3::811.163.41`243(497.11 Ниш)
Оригиналан научни рад
Примљено: 25. 4. 2024.
Прихваћено: 25. 5. 2024.
<https://doi.org/10.46630/gstj.22.2024.09>

Ивана З. Митић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

О НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА ЗА СРЕДЊОШКОЛЦЕ НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА НИША

У раду се сагледава позиција професора српског језика (и књижевности) и ученика из иностранства укључених у средњошколски образовни систем на подручју града Ниша, са циљем стварања јасније слике о недоумицама, изазовима, проблемима и њиховим потенцијалним решењима у подучавању/учењу српског као страног језика. У теоријском делу рада коришћена је метода теоријске анализе са техником анализе садржаја, док је у емпиријском делу рада употребљена дескриптивна метода са техником анкетања. Резултати истраживања су показали да се у четири нишке гимназије образује осморо ученика пореклом из иностранства, и то: 5 ученика из Русије, 2 ученика из Шпаније и 1 ученик из Турске. Непознавање језика српског домицилног становништва узрок је многих недоумица и проблема како на страни наставника тако и на страни ученика. Такође, анкетирани наставници током свог иницијалног образовања нису имали прилике да се сусретну са садржајима из области методике наставе српског као страног језика, а већина није раније држала часове српског језика странцима, те је долазак ученика из иностранства представљао први сусрет са овом врстом наставе. Нашавши се у новим околностима и пред бројним изазовима у погледу фундаменталних теоријско-методолошких питања, наставници су исказали настојање да пронађу одговоре на тражена питања претрагом интернета, похађањем семинара (који обрађују одговарајуће теме) или прилагођавањем садржаја ученицима из иностранства, изражавајући потребу организовања обуке која би пружила потребне одговоре. Као привремено решење за побољшање ситуације професори су истакли значај бесплатног курса српског језика за странце, који је организовао Департман за србистику Филозофског факултета у Нишу. Ученици су савладавању садржаја курса приступили врло мотивисано из два разлога: ради успостављања комуникације са српским домицилним становништвом и ради активног праћења редовне наставе у школама.

Кључне речи: методика наставе српског као страног језика, српски као страни, Филозофски факултет, средњошколска настава

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

1. Увод

Друштвено-политичка дешавања у Европи и свету на почетку треће деценије ХХИ века утицала су на повећање стопе миграција становништва, због чега је Република Србија забележила значајан број имиграната на дневном, месечном и годишњем нивоу. Другим речима, наша земља је постала уточиште већем броју странаца, посебно из словенских земаља – Русије и Украјине. Осим промена у социодемографској слици становништва и економских показатеља живота, дошло је до озбиљних дешавања и у образовном систему. Породице (са децом), које су трајно насељење пронашле у нашој земљи, према закону о људским правима исказале су интересовање да се у потпуности интегришу у друштвени и образовни систем српског домицилног становништва. Државне школе Републике Србије отвориле су своја врата свим заинтересованим странцима (посебно деци), уписујући их у одговарајуће разреде основног и средње образовања. Међутим, и поред исказивања најдубљих људских осећања кроз професионални приступ новоуписаним ученицима, наставници су се нашли пред огромним изазовом – језичком баријером и немогућношћу успостављања основне комуникације.

Крајем 2022. године и почетком 2023. године у средствима јавног информисања, под утицајем новонастале ситуације у школској пракси, појавиле су се информације да је „од избијања рата у Украјини велики број Руса, али и Украјинаца дошао у Србију”, те да је у „основним и средњим школама уписано 80 ученика из Украјине и 643 ђака из Русије” (Т1 2023). Вођени искуством из праксе наставници су у интервјуима за домаће медије истицали немогућност рада са ученицима из иностранства. Са једне стране, ученици не поседују знања о српском језику, а са друге стране, и сами наставници нису вешти са руским и украјинским језиком (Т2 2022).² Чак ни наставници српског језика нису били у могућности да за релативно кратко време унапреде компетенције својих (нових) ученика: „У школама наводе да је потребно системско решење, да наставници српског језика не могу у оквиру редовних часова да додатно раде са ученицима којима српски језик није матерњи” (Т3 2023). Наиме, настава српског језика и књижевности је ограничена на одређени (и мали) број часова (који је недовољан за савладавање основних садржаја) (БРБОРИЋ 2015: 155), а и приступи раду матерњим говорницима и странцима у потпуности се разликују (КРЕМЗЕР 1984: 31). Реч је о другачијим методикама – методици наставе српског као матерњег и методици наставе српског као страног језика. Настојећи да својој деци школовање учине лакшим „родитељи [неретко] плаћају приватно часове срп-

---

² Анкетирани наставници неретко су указивали на низак ниво познавања језика: „Професор енглеског језика Горан Херлинг истиче за Данас да покушава да се снађе и рукама и ногама да успостави комуникацију са новим учеником, користећи, како каже, своје препотопско знање руског који је некада учио, а који је обновио пратећи преко медија актуелну ситуацију у Русији” (Т2 2022).

ског језика”, мада је међу њима и много оних који то не могу, из економских разлога, приуштити (Т1 2023).

Препознавши очигледан проблем у образовној пракси, Друштво за српски језик и књижевност Србије је на годишњој Скупштини, одржаној 30. јануара 2023. године, усвојило Иницијативу за увођење изборног предмета *Српски као страни језик*, која је послата на разматрање Министарству просвете.³ Састављачи Иницијативе издвојили су два актуелна изазова пред којима су се нашли наставници српског језика и књижевности: 1) немогућност преузимања одговорности на редовним часовима српског језика и књижевности и 2) потреба организације наставе за странце у оквирима посебних часова (јер је реч о дијаметрално супротним приступима у раду). Својом Иницијативом предложили су Министарству просвете да се *Српски као страни језик* дода „на листу изборних предмета у првом и другом циклусу образовања и васпитања” за све ученике-странце, као и да ову наставу изводе наставници (србисти) који су у оквиру свог образовања или стручног усавршавања слушали методiku српског као страног или нематерњег језика, имали искуства у раду са странцима или прошли одговарајућу методичку обуку (ИНИЦИЈАТИВА 2023: 1). Након осам месеци Министарство просвете је изменом и допуном правилника о плану наставе и учења од 21. августа 2023. године, у настојању да систематски приступи решењу наведеног проблема, у основне школе увело изборни предмет *Српски као страни језик*, који ће се од првог до осмог разреда изучавати са два часа на недељном нивоу. Тим поступком је начињен круцијални корак ка увођењу новина на плану унапређења наставе српског језика за стране држављане у основним школама.

2. Методологија истраживања

Предмет и циљ истраживања

Према званичним подацима Републичког завода за статистику, током школске 2021/2022. године на подручју Нишавског округа било је активно 205 основних школа и 24 средње школе. Реч је о изузетно великом броју школа (и одељења) које раде на географски комплексном подручју. Налазећи се на раскрсници путева између Истока и Запада, односно Севера и Југа, странци врло често овај крај Републике Србије препознају као потенцијално место за трајно насељење. Према попису обављеном 2022. године, на подручју Нишавског округа живи 163 Руса, односно 40 Украјинаца. Међутим, готово да нема јавно доступних података о броју ученика из иностранства који се укључује у образовни систем на подручју града Ниша. Поменути медијски извештаји у фокусу имају ситуацију у северном и источном делу

³ Текст *Иницијативе* доступан је на следећој веб-адреси: <http://skr.rs/zixq>.

Републике Србије. Такође, увођење предмета *Српски као страни језик* у основне школе представља само делимично решење проблема, који је много већи и шири. Примера ради, професори у гимназијама (и осталим средњим школама) немају могућност за систематско решавање проблема, већ су приморани да свој рад са ученицима из иностранства реализују у оквиру редовне наставе на предмету *Српски језик и књижевност*.⁴ Зато је предмет овога рада анализа позиције професора српског језика и ученика из иностранства укључених у средњошколски образовни систем на подручју града Ниша, са циљем стварања јасније слике о недоумицама, изазовима, проблемима и њиховим потенцијалним решењима у настави српског као страног језика.

Задаци истраживања

У складу са формулисаним предметом и циљем истраживања одредили смо следеће истраживачке задатке:

1. Утврдити број ученика из иностранства који је укључен у редовну наставу у гимназијама и средњим стручним школама на подручју Нишавског округа.
2. Сагледати најчешће недоумице и потребе професора српског језика и књижевности који подучавају ученике из иностранства.
3. Указати на функционалне карактеристике бесплатног курса српског као страног језика за ученике из иностранства на Филозофском факултету Универзитета у Нишу.

Методе, технике, инструменти и узорак истраживања

Према одређеном предмету, циљу и постављеним задацима истраживања у теоријском делу рада коришћена је метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. У емпиријском делу рада употребљена је дескриптивна метода са техником анкетирања. Захваљујући побројаним методама, спровели смо детаљна квалитативна и квантитативна истраживања ради сагледавања наставне праксе у области методике наставе српског као страног језика. За потребе овог истраживања конструисали смо два упитника. Први упитник је посвећен сагледавању броја средњошколаца из иностранства и најчешћих недоумица професора српског језика и књижевности у вези са наставом српског као страног језика (скр. НСКСУНСШ – *Настава српског као страног језика у нишким средњим школама*). Други упитник је намењен прикупљању основних социодемографских података о ученицима, њиховом првом сусрету са српским језиком и потребама његовог изучавања (скр. МДУС – *Мој долазак у Србију*). Истраживање је реализовано у периоду од септембра до децембра 2023. године. Подаци су прикупљени

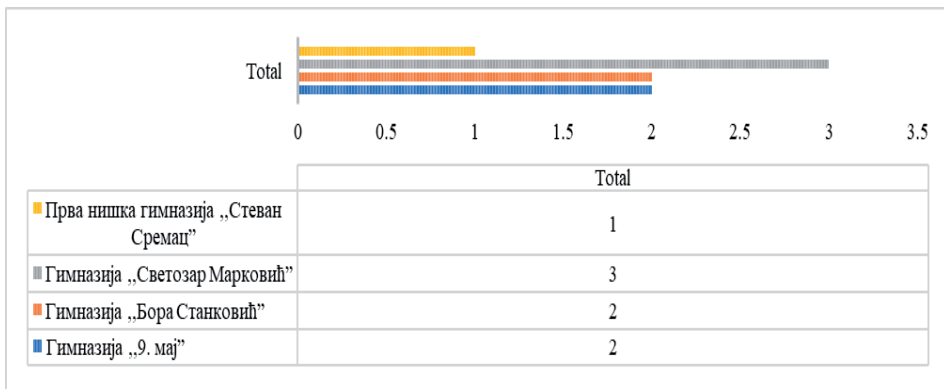
---

⁴ Наставници Департамента за србистику Филозофског факултета у Нишу осмислили су бесплатни курс српског језика за све ученике из иностранства ради пружања конкретне помоћи својим колегама србистима (и, наравно самим ученицима).

онлајн-путем, тако што су коришћени Гугл упитници послати нишким гимназијама и средњим стручним школама, односно директно ученицима из иностранства.

3. Анализа резултата истраживања

На онову прикупљених података путем онлајн-анкете у нишким гимназијама тренутно се образује осморо ученика пореклом из иностранства, и то: 5 ученика из Русије, 2 ученика из Шпаније⁵ и 1 ученик из Турске. Реч је о ученицима четири гимназије: 1) Прва нишка гимназија „Стеван Сремац” – 1 ученица из Русије, 2) Гимназија „Бора Станковић” – 2 ученице из Русије, 3) Гимназија „9. мај” – 1 ученик и 1 ученица и 4) Гимназија „Светозар Марковић” – 2 ученика из Русије и 1 ученик из Турске (в. *графички приказ 1*).⁶ С обзиром на чињеницу да у средњим школама не постоји предмет *Српски језик као страни*, какав је уведен у основне школе, професори српског језика и књижевности васпитно-образовни рад остварују на својим редовним часовима, сусрећући се са великим бројем изазова (и проблема).

Графички приказ 1. Земље порекла средњошколаца из иностранства

Примера ради, указали су нам на важне сегменте свог иницијалног образовања и стручног усавршавања у области методике наставе српског као страног језика. Анкетирани професори српског језика и књижевности имају радно искуство од 5 до 26 година. Професори са дужим радним стажом (стажом од преко десет година) нису имали прилике да се сусретну са овом врстом наставе све до почетка актуелне школске (2023/2024) године: „Када сам добила ученицу из друге земље”; „Ове школске године”. Узрок томе свакако је чињеница да методика наставе српског као страног језика тек „последњих година добија све већи значај у модерном образовном процесу” (КРАЈИШНИК 2016: 10). Са друге стране, професор који има радни стаж од пет година сусрео се са наставом српског као страног језика током трајања студија:

„Први пут сам се сусрела са садржајима из области методике наставе српског као страног језика на студијама ОАС Србистике, пре десетак година”. Добијени одговори у потпуности сте поклапају са законитостима развоја методике наставе српског као страног језика, чији очигледан успон почиње након оснивања Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду (1986)⁷ и сродних центара на Филозофском факултету у Новом Саду (2001)⁸, Филозофском факултету у Нишу (2013) и Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (2015/2016) (НОВАКОВИЋ 2022а: 15–23). Сходно томе, само један од петоро анкетираних наставника има искуство рада у настави српског као страног језика. Као језике посреднице у комуникацији са ученицима из иностранства анкетирани наставници користе енглески и руски језик, мада, како и сами истичу, постоји проблем у међусобној комуникацији услед недовољног познавања страних језика. Апсолутно сви професори наставу са ученицима из иностранства, сходно околностима, реализују у оквиру редовних часова на предмету *Српски језик и књижевност*. С обзиром на чињеницу да ученици не знају ни једну једину реч српскога језика, не постоји ни најмања шанса да се активно укључе у редовну наставу: „Дете не зна ниједну реч и непознат му је програм који је заступљен”, због чега ученици из иностранства наставу прате по индивидуалном образовном програму (ИОП). Како би унапредили своје знање у области методике наставе српског као страног језика, наставници настоје да: 1) похађају семинаре (током којих се обрађују одговарајуће теме), 2) пронађу и сагледају савете на интернету у вези са наставом српског као страног језика, 3) прочитају доступне научне радове и 4) пронађу (у складу са расположивим временом) одговарајуће методе у раду са ученицима-странцима. Као важан сегмент сопственог стручног усавршавања наставници су истакли потребу за обуком која би им пружила одговоре на питања: 1. *Које уџбенике користити?*, 2. *Како организовати наставу српског као страног језика?*, 3. *На који начин предупредити потенцијалне грешке ученика?*, 4. *Које тестове користити у раду са странцима?*. Наведена питања у потпуности се поклапају са недоумицама које је Александар Новаковић издвојио у раду „Најчешће недоумице предавача у вези са наставом српског као страног језика” (2022б) анализирајући објаве у групи на Фејсбуку „Српски језик за странце: група за предаваче”. Имајући у виду важност пружања одговора на свакодневне недоумице са којима се суочавају свакодневно у раду са ученицима из иностранства, професори су са прихватањем истакли значај и функционалност иницијативе о покретању бесплатног курса српског као страног језика за средњошколце на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, сматрајући га „огромном помоћи професорима у средњим школама

⁷ В. КРАЈИШНИК, МАРИНКОВИЋ 2002.

⁸ В. СУБОТИЋ, БЕЛАКОВИЋ 2007.

који реализују наставу на српском језику”.⁹

4. О бесплатном курсу српског језика за ученике из иностранства

Током свог педесетогодишњег постојања, Филозофски факултет Универзитета у Нишу потписао је и реализовао велики број међуинституционалних пројеката са основним и средњим школама. Настojeћи да (већ довољно блиске) везе са школама из Нишавског округа додатно учврсти, а на молбу запослених на Департману за србистику, Факултет је средњим школама са територије града Ниша понудио могућност да ученике из иностранства пријаве за бесплатни курс српског као страног језика, чија је реализација започела 2. октобра 2023. године. Као што је раније наведено, курсу се прикључило укупно шесторо ученика из иностранства и још два иностранца лектора (за немачки језик) који раде у Гимназији „Бора Станковић” и Првој нишкој гимназији „Стеван Сремац”. Након кратког упознавања са предметним професором, помоћу упитника је реализовано прикупљање основних социодемографских података о ученицима, њиховом претходном изучавању српског језика и мотивацији за учење. Резултати истраживања су показали да су ученици први контакт са српским језиком остварили након доласка у Србију. Ученици су се, у договору са својим предметним професорима, одлучили за курс српског језика како би: са једне стране, успоставили нормалну комуникацију са српским домицилним становништвом, а, са друге стране, били у могућности да прате наставу у својим школама која се реализује на српском језику. Сви ученици свој долазак у Србију описују као веома стресан период живота, који прати осећање тескобе и демотивације због немогућности да разумеју своје саговорнике. Такође, сви анкетирани студенти би желели да упознају локални говор становништва, због чега су изузетно мотивисани да науче српски језик.

Настава на курсу је реализована током јесењег семестра академске 2023/2024. године у просторијама Центра за српски као страни и нематерњи језик. Ученици су били у обавези да похађају наставу два пута недељно (по два часа). С обзиром на чињеницу да је, у случајевима одсуства ученика, коришћена виртуелна учионица на платформи Зум, наставник је све часове снимао и касније својим ученицима прослеђивао (уколико би ученик оправдано изостао са наставе). Током курса коришћени су уџбеници *Реч по реч* (Института за стране језике), *Научимо српски 1* (Филозофског факултета у Новом Саду), односно приручници *Научимо надеже* (Фото футура, 1998)

⁹ Препознајући добру намеру запослених на Департману за србистику, петоро професора пријавило је своје ученике (из иностранства) за бесплатан курс српског као страног језика на Филозофском факултету у Нишу.

и *Српски језик за странце* (Корнет, 2011). Након одржаних 60 часова (30 часова предавања и 30 часова вежби), реализовано је завршно тестирање, на коме су ученици показали познавање српског језика на А1 нивоу. Успешно су реализовали диктат, познавање ћириличног и латиничког писма, разумевање текста, употребу падежа, заменица, предлога и образовање основних глаголских времена. Неколико грешака начинили су приликом образовања трећег лица множине презента, као и приликом постављања питања у вези са одређеним деловима реченице.

5. Закључак

Реализовано истраживање показало нам је да Ниш представља дестинацију за живот иностраних породица, чији се млађи чланови укључују у наставни процес у основним и средњим школама. Сходно коришћеној методологији резултати нам показују да је у тренутку реализације истраживања шесторо средњошколаца из иностранства (из Русије, Шпаније и Турске) похађало наставу у четири нишке гимназије. Непознавање језика српског домицилног становништва узрок је многих недоумица и проблема како на страни наставника тако и на страни ученика. С обзиром на чињеницу да у средњим школама не постоји предмет *Српски језик као страни*, какав је, изменом правилника о плану и програму учења уведен у основне школе, све обавезе у вези са подучавањем српског језика пренете су на професоре српског језика и књижевности. Нажалост, анкетирани наставници током свог иницијалног образовања нису имали прилике да се сусретну са садржајима из области методике наставе српског као страног језика, а већина није раније држала часове српског језика странцима, те је долазак ученика из иностранства представљао први сусрет са овом врстом наставе. Нашавши се у новим околностима и пред бројним изазовима у погледу фундаменталних теоријско-методолошких питања, наставници су исказали настојање да пронађу одговоре на тражена питања претрагом интернета, похађањем семинара (који обрађују одговарајуће теме) или прилагођавају садржаје ученицима из иностранства, изражавајући потребу организовања обуке која би пружила потребне одговоре. С обзиром на бројне потешкоће са којима су се сусрели у раду са ученицима из иностранства, сви анкетирани професори са одобравањем су прихватили иницијативу Департмана за србистику о покретању бесплатног курса српског језика као страног за средњошколце, на коме је настава започела 2. октобра 2023. године. Шесторо ученика (и два иностранска лектора за немачки језик) врло мотивисано је приступило изучавању нашег језика из најмање два разлога: успостављања комуникације са српским домицилним становништвом и активно праћење редовне наставе у школама. Задржавајући висок ниво мотивације ученици су похађали укупно

60 часова српског као страног језика, показавши на завршном (сертификационом) тесту добро владање српским језиком на почетном нивоу. Сходно оствареним резултатима, резултати истраживања и тестирања указали су на потребу систематског разрешавања препознатих проблема у наставној пракси кроз дизајнирање обуке за професоре српског језика и књижевности, односно увођења одговарајућег предмета у средњошколске наставне планове и програме, јер је гореописани курс само привремено функционално решење.

Цитирана литература

- БРБОРИЋ, Вељко (2015). „Језички и национални идентитет у основној школи”. *Узданица* 12: 147–156.
- КРАЈИШНИК, Весна (2016). „Нека питања из методике наставе српског као страног језика”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (ур. Весна Крајишник). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик: 7–26.
- КРАЈИШНИК, Весна, МАРИНКОВИЋ, Небојша (2002). „О активностима Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 30/1: 263–266.
- НОВАКОВИЋ, Александар (2022). *Увод у методiku наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет.
- НОВАКОВИЋ, Александар (2022). „Најчешће недоумице предавача у вези са наставом српског као страног језика”. *Филолог*, 25: 115–142.
- СУБОТИЋ, Љиљана, БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора (2007). „Центар за српски језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду (искуства и перспективе)”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик: 173–183.
- KREMZER, Nikola (1984). „Didaktičko–metodski aspekt nastave srpskohrvatskog kao stranog”. У: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (ур. Petar Vučković). Београд: Institut za strane jezike: 29–33.

Извори

- Иницијатива 2023: Иницијатива за увођење изборног програма Српски као страни језик, <http://skr.rs/zixq>
- Подаци Републичког завода за статистику на основу пописа 2022. године, <http://skr.rs/ziPp>
- Правилник о измени и допунама Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, <http://skr.rs/ziP9>

Правилник о измени и допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, <http://skr.rs/ziP5>

Правилник о измени Правилника о плану наставе и учења за седми и осми разред основног образовања и васпитања, <http://skr.rs/ziPP>

T1 2023: „Српски као страни језик: збор руске и украјинске деце у школе у Србији би ускоро могао да се уведе нови изборни предмет”, <http://skr.rs/ziPh>

T2 2022: „Рад са ученицима из Украјине: наставницима у Србији највећа препрека језик”, <http://skr.rs/ziPq>

T3 2023: „Српски као изборни предмет?! Због навале Руса и Украјинаца и школе морају да се прилагоде”, <http://skr.rs/ziPA>

Aleksandar M. Novaković
Ivana Z. Mitić

ABOUT THE TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE CITY OF NIŠ

The paper examines the position of professors of Serbian language (and literature) and students from abroad included in the high school education system in the city of Niš. The aim is to create a clear picture of doubts, challenges, problems and their potential solutions in teaching/learning Serbian as a foreign language. We used method of theoretical analysis with the content analysis technique, and the descriptive method with the survey technique. The results of the research showed that eight students from abroad are being educated in four high schools in Niš: 5 students from Russia, 2 students from Spain and 1 student from Turkey. Ignorance of the language of the Serbian resident population is the cause of many doubts and problems both on the part of teachers and on the part of students. Also, during their initial education, the surveyed teachers did not have the opportunity to encounter content from the field of teaching methodology of Serbian as a foreign language, and most of them had not taught Serbian language classes to foreigners before, so the arrival of students from abroad represented the first encounter with this type of teaching. Finding themselves in new circumstances and facing numerous challenges regarding fundamental theoretical-methodological questions, the teachers expressed their efforts to find answers to the requested questions by searching the Internet, attending seminars (which deal with appropriate topics) or adapting the content to students from abroad, expressing the need to organize training that would provide the necessary answers. As a temporary solution to improve the situation, professors emphasized the importance of a free Serbian language course for foreigners, organized by the Department of Serbian Studies

of the Faculty of Philosophy in Niš. The students approached the mastering of the course content very motivated for two reasons: to establish communication with the Serbian domiciled population and to actively monitor regular classes in schools.

Keywords: methodology of teaching Serbian as a foreign language, Serbian as a Foreign Language, Faculty of Philosophy, high school teaching, lecturers

